Sosiaali- ja terveysvaliokunnalle, 1.12.2021

Lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi tartuntatautilain väliaikaisesta muuttamisesta ja liikenteen palveluista annetun lain väliaikaisesta muuttamisesta (HE 226/2021 vp)

Tarkastelen tässä lausunnossa ensin epidemian yleistilannetta, sitten mahdollisia tulevaisuuden kehityskulkuja ja sen jälkeen esityksen sisältöä.

Epidemian yleistilanne

Kokonaisuudessaan epidemiatilanne on kasvussa: syyskuulta lähtien viruksen uusiutumisluku (eli R-luku) on pysynyt 1:n yläpuolella. Janne Solanpään mallinnuksen (kuvassa alla) arvio tämänhetkisestä R-luvusta on 1,1. Lyhyellä aikavälillä **epidemia on kasvussa**: viimeisen viikon aikana ilmoitetut tapaukset ovat noin 10% korkeampia kuin edellisellä viikolla.

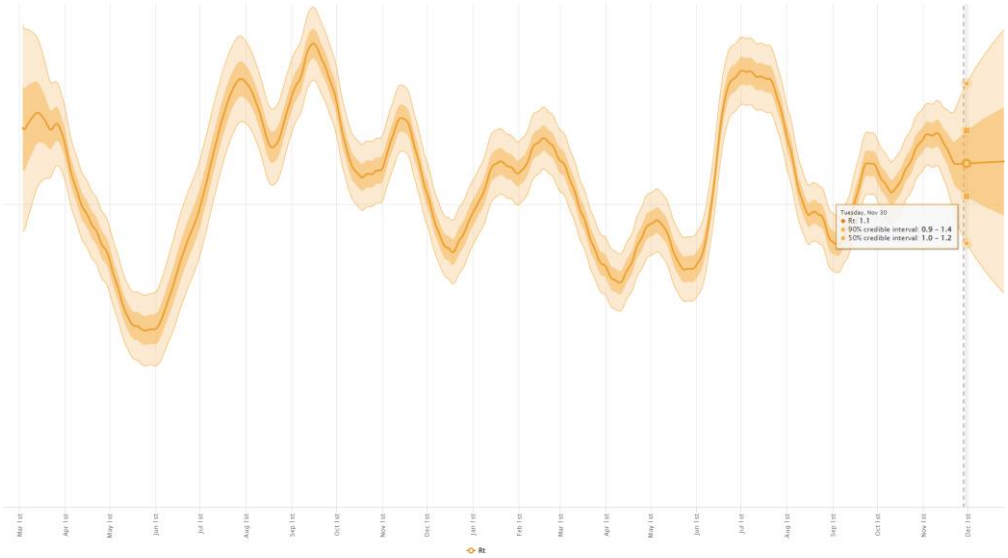

Lähde: https://covid19.solanpaa.fi/, kuva otettu koko Suomen kuvaajasta 30.11.2021.

Hallituksen hybridistrategian luonteeseen kuuluu, että epidemian pienentyessä puretaan rajoituksia, jotka puolestaan nostavat R-lukua. Toisaalta etenevät rokotukset osaltaan painavat R-lukua alaspäin. Niin sanotun kausivaihtelun suuruus, ja siten merkitys, on vielä epäselvä, mutta sen merkitys tulee kasvamaan rokotuskattavuuden noustessa ja kumulatiivisen tartuntamäärän noustessa. Tällä hetkellä epidemia on kasvanut niin suureksi, että sairaanhoidon kapasiteetti on monin paikoin ylitetty. Tilanne eroaa aiemmista epidemiavaiheista siten, että rokotuskattavuus on korkea, mutta uusi omikron-variantti saattaa alustavien tietojen perusteella kiertää rokotesuojaa.

Mahdolliset epidemian kehityskulut kesäkuun alusta eteenpäin

Kaksi rokotusannosta on saanut noin 71,9 prosenttia väestöstä. Tämä estänee valtaosan kuolleisuudesta, vähentää merkittävästi teho- ja sairaalahoidon tarvetta ja hidastaa viruksen tarttumista huomattavasti. Laumasuojaan tarvittava rokotuskattavuus ja sairastavuus ei ole tiedossa ja selvinnee empiirisesti: tiedämme sen luultavasti sitten, kun (meillä tai muualla maailmassa) se on saavutettu ja rajoitusten purkaminen ei aiheuta hallitsematonta epidemiaa. Todennäköisesti rajaa ei saavuteta kahdella rokotusannoksella. Tämän takia **on todennäköistä, että tartuntoja estäviä toimia tarvitaan vielä kuukausien ajan**, riippuen uusien varianttien ominaisuuksista.

On vielä epävarmaa, miten uudet variantit vaikuttavat epidemiatilanteeseen. Huonoin mahdollinen kehityskulku olisi, että omikron tai muut uudet virusmuunnokset kiertävät immuunisuojaa tehokkaasti sekä vähentävät jossain määrin suojaa vakavaa tautia kohtaan - tällöin talvella tai keväällä epidemia lähtee uudelleen laajenemaan ja tarvittaan valtakunnallisia rajoitustoimia. Paras mahdollinen kehityskulku olisi, että rokotukset tehokkaasti estävät tartuntaketjujen syntymistä ja havaitut koronavirustapaukset ovat yksittäisiä. Todennäköisin kehityskulku lienee, että omikron kiertää tehokkaasti immuunisuojaa, mutta rokotteet suojaavat hyvin vakavalta tautimuodolta, jolloin tehokkaat ja kohdistetut paikalliset toimet voivat pitää epidemian rajattuna. **Merkittävimmän epävarmuuden arviointiin synnyttää puutteellinen tieto omikron-variantista.**

Esityksen sisällön arviointi

Koska koronapandemia jatkuu vielä kuukausia, ja riski vakavien tautitapausten ja kuolleisuuden merkittävälle kasvulle on Suomessa suuri, **tartuntatautilain väliaikaisten säännösten sekä liikenteen palveluista annetun lain 179 a §:n voimassaolon jatkaminen on perusteltua ja välttämätöntä epidemiatilanteen hallitsemiseksi.** Yleisesti ottaen tartuntatautilain väliaikaiset säännökset kohdistuvat viruksen leviämisen kannalta olennaisiin paikkoihin ja muutokset edellisiin väliaikaisiin säännöksiin ovat vähäisiä. Merkittävä on 58§ i:n **koko aukioloaikaan laajentaminen**, joka **voi merkittävästi vähentää tartuntatautiriskejä** erityisesti korkean riskin toiminnassa.

Omikron-variantin mahdollinen kyky kiertää rokotesuojaa tai aikaisemman taudin sairastamisen tuottamaa suojaa herättää kysymyksen siitä, **kuinka kestävä ratkaisu koronatodistus on**. Jos omikron kiertää tehokkaasti immuunisuojaa siten, ettei se estä tartuntoja, vaikka estääkin vakavan taudin, koronatodistuksen käyttö ei tehokkaasti estä tartuntoja**. Koronatodistus on nyt sidottu rokotteen myyntilupaan, joka valtaosalle rokotteista on kaksi annosta**. Jos keväällä huomataan, että kaksi annosta ei suojaa omikronilta, mutta kolme suojaa, tilanne vaatii lain muutoksen.

Vastaavasti rokotesuojan tai sairastetun taudin antaman suojan hiipuminen on osittain kysymysmerkki. Koronatodistuksen käytön kyky estää tartuntoja vähenee, jos populaatiotasolla rokotesuoja hiipuu. Esimerkiksi Euroopan komissio on ehdottanut 9 kuukauden aikarajaa viimeisestä rokotuksesta koronatodistuksen voimassaololle. Tämän takia **laissa olisi hyvä määritellä muuta kautta kuin rokotteen myyntiluvan perusteella riittävä rokotesuoja koronatodistukselle.**

Tämän perusteella **en voi yhtyä THL:n arvioon, että koronatodistuksen käyttö kuten se on laissa muotoiltu olisi yhtä tehokas tai verrannollinen tapa torjua koronaviruksen leviämistä kuin vastaavat rajoitukset**, joista koronatodistus vapauttaa, tulevina kuukausina. Siksi on olennaista, että viranomaisten käytössä on riittävät työkalut arvioida koronatodistuksen hyötyä eri tilanteissa ja tarpeen vaatiessa säädellä hienojakoisemmin todistuksen käytöstä.

Tuomas Aivelo,

tutkijatohtori, ekologian ja evoluutiobiologian dosentti, Helsingin yliopisto

Olennaiset sidonnaisuudet

Apurahatutkijasopimus Helsingin yliopiston bio- ja ympäristötieteellisen tiedekunnan kanssa

Tutkimushankkeita rahoittavat: Maj ja Tor Nesslingin säätiö, Emil Aaltosen säätiö, Koneen säätiö, Suomen Akatemia, Taiteen edistämiskeskus, Tiedonjulkistamisen neuvottelukunta ja Helsingin kaupunki.

Avustaja- tms. sopimuksia: Helsingin yliopisto (tuntiopettaja), Sanoma (blogi, Tiede-lehti; kolumni, Tiede Luonto), Maaseudun Tulevaisuus (kolumni), Otava, Gaudeamus, eOppi (kustannussopimus) ja Biologian ja maantieteen opettajien liitto (biologiaolympialaistoiminta).

Asiantuntija- ja luennointipalkkioita: Opetushallitus, Vilomix Oy, Yleisradio, Viipurin reaalikoulu Oy, Helsingin, Tampereen ja Porin kaupungit

Asiantuntijajäsen Kasvinsuojeluseuran asunto- ja elintarvikehygienian jaostossa ja Kehittämiskeskus Opinkirjon ja Tekniikan Akateemisten Tutki-Kokeile-Kehitä -kilpailun kansainvälisessä neuvottelukunnassa